

PAŃSTWO I SPOŁECZEŃSTWO

STATE AND SOCIETY

E-ISSN 2451-0858 ISSN 1643-8299

ROK XXV, 2025, NR SPECJALNY

Copyright© 2025 by the Author

DOI: 10.48269/2451-0858-pis-2025-sp-000M

Opublikowano w wolnym dostępie (Open Access) na licencji CC BY-NC-ND 4.0

PSYCHOLOGICZNE ASPEKTY WSPÓŁCZESNOŚCI. WPROWADZENIE

Marek Majczyna

dr, Uniwersytet Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Wydział Nauk Społecznych i Filologii

<https://orcid.org/0000-0001-8070-3512>

Rozważania psychologiczne zawarte w części II niniejszego tomu koncentrują się wokół czterech różnych grup zagadnień: komunikacji międzyosobowej, chorób kardiologicznych, profilaktyki HIV/AIDS i kryzysu bezdomności. Każda grupa z osobna stanowi olbrzymią i bogatą problematykę zarówno w obszarze badań teoretycznych, jak i empirycznych, czemu publikowane teksty dają wartościowy wyraz. Owe zagadnienia wprawdzie nie są nowymi zjawiskami psychicznymi, społecznymi i kulturowymi, ale współcześnie wciąż budzą zainteresowanie i ujawniają nowe sposoby ich dookreślenia, a w wymiarze empirycznym nowe sposoby operacjonalizacji zmiennych odpowiadających współczesnym przeobrażeniom, jakie zachodzą za sprawą namysłu ideowego i postępu technologicznego. Ponadto intensywne zmiany społeczne, ekonomiczne i gospodarcze mogą prowadzić do pojawienia się, przynajmniej w niektórych aspektach, zagadnień opisywanych w poniższych artykułach.

O współczesności słów kilka

Zagadnienia, wokół których koncentrują się rozważania sześciorga Autorów, mogą być opisywane i interpretowane w kontekście swoistego rozumienia

współczesności, która przybiera nieoczywiste, ponieważ trudne do dookreślenia formy i postaci istnienia, decydowania i działania człowieka, któremu przychodzi mierzyć się z wieloma zmianami oraz słabo jeszcze zarysowanymi, a więc dostępnymi, sposobami radzenia sobie w nowym położeniu i wobec często nieoczekiwanych wyzwań. Niewykluczone, że dopiero obecnie możemy w pełni docenić intuicję filozoficzną Heraklita z Efezu (VI/V w. p.n.e.) dotyczącą tego, że – w nieco poetyckiej formie ujęte – „wszystko płynie”¹ (gr. πάντα ῥεῖ), w którym to sformułowaniu myśliciel podkreśla wieczną zmienność wszystkiego, co z kolei może współbrzmieć z myślą innego presokratyka Talesa z Miletu, który – nieco mniej poetycko – uznawał, że „wszystko jest przeniknięte zasadą-wodą”², jak strumień z jego początkiem, przepływem i ujściem.

Z psychologicznego punktu widzenia, jako o pewnej próbie rozwinięcia myśli mędrców ze starożytności we współczesności, można mówić o procesie, początku, płynięciu, przejściu, przemianie, przemijaniu. To właśnie we współczesności bardzo wyraźnie widać owo przesunięcie akcentu:

- ze stabilności ku postaci będącej dopiero w tworzeniu,
- z trwałości ku czemuś dopiero testowanemu,
- z rozstrzygnięcia i utwierdzenia w czymś ku zadawaniu pytań o wiele spraw,
- z pewności ku poszukiwaniu i kwestionowaniu zastanego schematu życia i decydowania o sobie.

Równocześnie, co nie dziwi badaczy współczesnej kultury, można mówić o momentowości, chwilowości, aktualności rozgrywającej się tu i teraz, co równie poetycko ujął w swojej *Pieśni I* Horacy podpowiadając *carpe diem* – chwytaj chwilę i nie pytaj o przyszłość³. Bądź teraz!

Można zaryzykować w tym momencie rozważań stwierdzenie, że zarówno „wszystko płynie”, jak i „chwytaj chwilę” w sposób dość wyraźny dookreślają rozumienie współczesności. Jedną z osi interpretacyjnych współczesności pozostaje wskazanie na gwałtowne i głębokie przeobrażenia, zmiany, a nawet różne postaci kryzysu, jakie rozgrywają się w różnych wymiarach opisujących funkcjonowanie człowieka, w określonych warunkach i sytuacjach, zarówno indywidualnie, jak i relacyjnie ujętych. W sposób przenikliwy i analityczny o owych kryzysach tożsamości w swej najnowszej i niezwykle ważnej dla rozumienia psychologii społeczności książce pisze Dorota Kubacka-Jasiecka⁴.

¹ G. Reale, *Historia filozofii starożytnej*, t. 1: *Od początków do Sokratesa*, tłum. E.I. Zieliński, cytaty gr. tłum. M. Podbielski, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1994, s. 95.

² *Ibidem*, s. 79.

³ Jest to problematyka powiązana z psychologicznym rozumieniem czasu, tzw. orientacją temporalną w życiu człowieka, jak również znaczenia czasu dla rozwoju osobowego, por. m.in. M. Sobol, P.K. Oleś, *Orientacja temporalna carpe diem a poczucie satysfakcji z życia*, „Przegląd Psychologiczny” 2002, t. 45, nr 3, s. 331–346.

⁴ D. Kubacka-Jasiecka, *Współczesność – czas psychospołecznych kryzysów tożsamości. Perspektywy indywidualnej i środowiskowej interwencji kryzysowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2025.

Jej zdaniem obejmują one nie tylko zmiany powierzchniowe, obserwowalne, jakimi pozostaje zachowanie, ale i zmiany na głębszym poziomie, dotyczące koncepcji siebie i swojej tożsamości⁵. Można je sprowadzić do rozumienia siebie w kategoriach bycia podmiotem własnej aktywności, bycia jednostką autonomiczną, sprawczą w procesie decydowania i działania, kierującą własnym życiem i ukierunkowującą swój rozwój w pewnym horyzoncie aksjologicznym⁶. Niekiedy jednak współczesnemu człowiekowi może brakować owego podstawowego decydowania o sobie samym i swoim zaangażowaniu na rzecz własnego istnienia i na rzecz wspólnoty w dłuższej perspektywie czasowej. Przyszłość może nie dać się rozpoznać, może niejako nie nastąpić, stąd skoncentrowanie na teraz – „zakotwiczenie w teraz”⁷ – i jego wymaganiach przez realizowanie swoich potrzeb i zobowiązań.

O znaczeniu komunikacji w życiu człowieka i społeczności

Dla większości, jeśli nie dla wszystkich ludzi, głównie gdy należą do pokolenia urodzonego w ostatniej dekadzie XX wieku, zdolności i możliwości komunikowania się okazują się czymś tak ważnym, że nie wyobrażają oni sobie „pustyni” komunikacyjnej i informacyjnej wokół siebie. Dostęp do źródeł komunikacji jest dla wielu czymś tak oczywistym i koniecznym jak powietrze. O jego wadze i znaczeniu dla przeżycia dowiadujemy się boleśnie w momencie, kiedy zaczyna go brakować. I rozmaicie z tym brakiem sobie radzimy. Komunikowanie się jawi się współcześnie jako coś niezbywalnego dla człowieka, stając się gwarantowanym prawem i oczywistością. Może to znajdować swoje uzasadnienie w koncepcji metabolizmu informacyjnego, który obok metabolizmu energetycznego umożliwia życie w ogóle i decyduje w dużym stopniu o jego jakości.

W komunikacji międzyludzkiej główną rolę pełnią język i mowa – tzw. komunikacja werbalna, niemniej komunikacja pozasłowna od dekad już systematycznie badana (obok danych pochodzących z historii relacji międzyosobowych od zarania dziejów człowieka) odgrywa obecnie niebagatelną, jeśli nie wiodącą rolę w różnego rodzaju kontaktach interpersonalnych, tak zawodowych, jak i prywatnych. Psychologowie praktycy mogą w tym segmencie wiedzy służyć swoim przebogatym doświadczeniem. Wiedząc o sile i znaczeniu gestu i mimiki w procesie komunikacyjnym i nie lekceważąc go, warto na chwilę zatrzymać się przy języku. Powszechnie przyjmuje się, że pozostaje

⁵ Por. A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, tłum. A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

⁶ Por. A. Węgrzecki, *Zarys fenomenologii podmiotu*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1996, s. 105–132.

⁷ Por. H. Hershfield, *Twoje przyszłe ja. Już dziś uczyni swoją przyszłość lepszą*, tłum. M. Filipczuk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2024, s. 80–81.

on przede wszystkim instrumentem w służbie komunikacji. Jest to prawdziwe, lecz niepełne rozumienie. Jest język czymś bardziej podstawowym dla bycia i funkcjonowania człowieka. Uznani autorzy zajmujący się psychologią komunikacji wyraźnie na to wskazują, kiedy piszą w swoim inspirującym podręczniku *Mosty zamiast murów*:

[...] język nie jest po prostu narzędziem, którego używamy do osiągnięcia pewnych celów – narzędziem, które moglibyśmy odłożyć lub zastąpić jakimś innym. [...] *Jest częścią tego, kim jesteśmy*. Świat, w którym żyje każdy z nas, jest w znacznym stopniu światem językowym, światem stworzonym ze słów, których *śluchamy*, które *piszemy* i *wypowiadamy*⁸.

Język (mowa) jawi się w takim ujęciu jako świat wewnętrzny (psychiczny), ale i świat relacji międzyosobowych, w którym ogromną rolę pełnią symbole i porozumienie wzajemne. Porozumienie, jako efekt procesu uzgadniania sensów oddawanych za pomocą słów (mowy), jest postrzegany jako wewnętrzny cel spotkania osoby z osobą. Porozumienie jest ważne dla konkretnej osoby, jednak o wiele ważniejsze jest dla społeczności i wspólnoty ludzkiej⁹. Dane historyczne, ale i współcześnie obserwowane, wskazują na bardzo negatywne skutki braku porozumienia między ludźmi. Nieprzypadkowo w tym kontekście wskazuje się na trwanie w tzw. indywidualnym ekosystemie informacyjnym bądź w nierozumiejących się i nierzadko nieszanujących się wzajemnie tzw. plemionach¹⁰, w których ludzie żyją na co dzień. O możliwościach poprawy zdolności i efektywności wzajemnej komunikacji pisze Zbigniew Nęcki – znawca tej problematyki w wymiarze teoretycznym i praktycznym. Zwraca on uwagę na pewne problemy związane z badaniem procesu komunikacyjnego, koncentrując się z jednej strony na tym, jaki związek zachodzi między tym, jak realnie przebiegają zachowania komunikacyjne człowieka, a jak są zachowania te uświadamiane, z drugiej podkreślając, że samo komunikowanie jawi się na różnych poziomach dość zagadkowo. Odpowiada za to cała masa czynników osobowych (neurobiologicznych, wychowawczych) i kulturowych (schematy, postawy, role), przez co niełatwo jest je uchwycić poznawczo i zrozumieć ich rolę w szerokim planie wzajemnych relacji międzyludzkich.

⁸ J. Stewart, C. Logan, *Komunikowanie się werbalne*, [w:] *Mosty zamiast murów. O komunikowaniu się między ludźmi*, red. J. Stewart, tłum. J. Doktor, A. Kochańska, P. Kostyło, J. Kowalczevska, J. Rączaszek, J. Suchecki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 103; wyróżnienia – M.M.

⁹ Por. M. Majczyna, *Internet jako prześwit do człowieka i świata. Rozważania wstępne*, [w:] *Moce i mroki Internetu*, red. D. Kubacka-Jasiecka, M. Majczyna, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2024, s. 24–26, <https://doi.org/10.48269/978-83-67491-45-7>.

¹⁰ Por. M.P. Markowski, *Wojny nowoczesnych plemion. Spór o rzeczywistość w epoce populizmu*, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2019.

O czynnikach zagrażających zdrowiu człowieka

Współcześnie człowiek może czuć się zagrożony w swojej kondycji somatycznej i psychicznej, przez co jakość jego życia może być niesatysfakcjonująca dla niego osobiście, jak i być wymagającym wyzwaniem dla jego bliskich i znajomych. W różnych warunkach i sytuacjach, w jakich przychodzi żyć i działać człowiekowi, zdarza się, że traci on ochotę na życie, nie dostrzega nadziei bądź sens życia coraz bardziej jest jak za mgłą. Spotyka się on wówczas bezpośrednio z samym sobą, ze swoją niczym nieosłoniętą egzystencją. Można powiedzieć, że egzystencjalna perspektywa psychologiczna w podejściu naukowym zaczyna przeżywać swój renesans. Wprawdzie mamy wybitne dzieła i autorów z tego nurtu¹¹, niemniej jest on, przez swoją głębię zjawisk psychologicznych, niełatwym obszarem do badań.

Tadeusz Ostrowski, uznany badacz w obszarze psychologii zdrowia i motywacji egzystencjalnej w duchu Victora Frankla, wskazuje, że jednak można w sposób merytoryczny i wartościowy zmierzyć się z doświadczeniem choroby kardiologicznej, jak i w sposób wyrafinowany empirycznie zmierzyć wybrane czynniki warunkujące funkcjonowanie w kontekście depresji i lęku, które albo pozostają objawem choroby, albo do niej mogą prowadzić. Nie można pominąć danych epidemiologicznych, z których wynika, że depresja i lęk obejmują w rozmaitych postaciach i formach nasilenia coraz większą populację, przez co wzrasta ogólny poziom cierpienia psychicznego i duchowego we współczesnych społecznościach. Z tego chociażby tytułu tekst Ostrowskiego jest wyraźnym „snopem światła”, które może pomóc w zrozumieniu tego, co wpływa na jakość i satysfakcję z życia u osób chorujących i w jaki sposób można przeciwdziałać rozszerzającym się kręgom chorób kardiologicznych w połączeniu z określoną kondycją psychiczną. Powszechnie przyjmowane wśród psychologów wyjaśnienie związków choroby z konsekwencjami stresu, choć prawdziwe, znajduje w tym tekście jakże trafne uzupełnienie i interpretacyjne poszerzenie o kolejne czynniki.

Na zakończenie tego fragmentu *Wprowadzenia* można zwrócić się w kierunku myśli wyrastającej z głębokiego i autentycznego zatroskania się (gr. *therapein*) o człowieka, pojawiającej się już na bardzo wczesnych etapach rozwoju myśli ludzkiej i na człowieku się ogniskującej. Egzystencjalnie interpretowane konteksty antropologiczne podkreślają jedność człowieka w wielości i czynników, i aspektów, które choć różne, sprawią określoną jakość, czyli „takość

¹¹ Por. m.in. R. May, *O istocie człowieka. Szkice z psychologii egzystencjalnej*, tłum. M. Morzyń, Z. Wiese, Dom Wydawniczy „Rebis”, Poznań 1995; M. Opoczyńska, *Genealogie psychoterapii. Fragmenty dyskursu egzystencjalnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016; *Wprowadzenie do psychologii egzystencjalnej*, red. M. Opoczyńska, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999; I.D. Yalom, *Psychoterapia egzystencjalna*, tłum. A. Tanalska-Dulęba, Instytut Psychologii Zdrowia. Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 2008.

w daności” jego życia, a także jego poczucie spełnienia, które przynajmniej od czasu do czasu prześwituje w jego doświadczeniu osobistym, własnym i prywatnym¹².

O byciu innym i byciu sobą we współczesności

Nierozumienie wzajemne na poziomie budowania wspólnoty sensu i znaczeń, jakie oferujemy i odbieramy w kontaktach z innymi ludźmi, może przybierać różne postaci również w segmencie kultury i życia społecznego. Rafał Majka podejmuje problematykę współcześnie szeroko i merytorycznie dyskutowaną, niemniej w wielu środowiskach ideologicznie zniekształconą, gdy idzie o możliwość bycia sobą, choć bycia innym niż standardowym (najbardziej rozpowszechnionym we wspólnocie ludzkiej), i bycia szanowanym pomimo niespełniania określonych, a kulturowo ustalonych norm zachowania bądź uznawanych wartości.

Autor podejmuje niezwykle ważną problematykę psychologiczną dotyczącą zamian kulturowych w obszarze szeroko ujmowanej problematyki seksualności i profilaktyki w jej obszarze w związku z zagrożeniem lub zachorowaniem z powodu wirusa HIV. Owe przemiany intymności¹³ i przemiany seksualności¹⁴, o jakich już od kilku dekad się dyskutuje, ujawniają obecnie swoje wyraźne i pełne oblicze. Jednym z interesujących zagadnień pozostaje różnorodność form aktywności seksualnej z nowym namysłem „co” pozostaje (jeszcze) seksualne, a „czemu” nadaje się (już) znamiona seksualności. Niemniej od momentu, kiedy w drugiej połowie XX wieku ujawniały się złowrogie efekty wirusa HIV, zaczęto intensywnie deprecjonować osoby o innej orientacji seksualnej, podejmujące nowe, nierozpowszechnione praktyki seksualne, a ich chorobę traktować jako karę za ewidentne naruszanie zasad i norm społecznych i kulturowych. W takim podejściu, pełnym niepokoju, ale jeszcze większej niewiedzy, pojawiały się rozmaite nieprawdziwe koncepcje dotyczące procesu zachorowania i krzywdzące, nierzadko przybierające formę przemocy psychicznej i fizycznej, traktowanie osób pozostających w tym kręgu. Z czasem uprzedzenia i stereotypy rozlały się na jeszcze szerszą społeczność, przez co współcześnie polaryzacja i atomizacja społeczna przybiera ogromne rozmiary nieporozumienia i wykluczenia, a propozycje edukacji i profilaktyki, w której głównym hasłem pozostaje związek wiedzy z życiem, z powodów ideologicznych nie we wszystkich środowiskach znajduje

¹² Por. A. Gałdowa, *Powszechność i wyjątek. Rozwój osobowości człowieka dorosłego*, Wydawnictwo Platan, Kraków 1992; *Poza zasadą powszechności. Próby idiograficzne*, red. M. Opoczyńska, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014.

¹³ Por. A. Giddens, *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*, tłum. A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

¹⁴ Por. *Przemiany seksualności w społeczeństwie współczesnym. Teoria i rzeczywistość*, red. Z. Lew-Starowicz, K. Waszyńska, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2012.

zrozumienie i pozytywne zaangażowanie. To współcześnie musi zastanawiać, ponieważ historia wyraźnie pokazuje, jak zmieniał się podejście do osób będących w kryzysie psychicznym¹⁵, a nadal nie można być pewnym, że większość rozumie, z czym się mierzą osoby chorujące, a to prowadzi do dystansu, odrzucenia i nietolerancji. Wiedza i osobiste doświadczenia spotkania (bardziej niż kontaktu) zdobywane w wielowymiarowym procesie edukacji mogłyby być propozycją zanurzenia się w los konkretnych osób, dojrzenia ich takimi, jakie są, lub tego, z czym się zmagają, a czego niekiedy i one same nie rozumieją bądź nie mogą z takim osobistym losem się pogodzić. Spotkanie, jak samo słowo nam podpowiada, to „tkanie” wspólnoty sensu i rozumienia. Wymaga to wszakże pewnej dzielności osobistej i odwagi społecznej we współczesności. Można by w tym miejscu powiedzieć, że taki jest właśnie los człowieka, który sprawia, że w jakiejś „marnocie społeczno-kulturowej” przychodzi mu żyć, ale owa marnota nie gwarantuje jedynie pozytywnych aspektów rozwojowych w kierunku bycia sobą. Niemniej można podejmować starania o poprawę sytuacji osób, szczególnie tych najintensywniej wykluczanych ze społeczności. O to postulowała i w to wierzyła prof. Ija de Lazari-Pawłowska (8 maja 1921–10 listopada 1994) – osoba o wyjątkowej wrażliwości etycznej, pisząc do przyjaciół w ostatnim liście z 18 października 1994 r.: „Piszę do Państwa resztkami sił. Dziękuję najserdeczniej. Dobre słowo jest pomocą [...]. Wierzę w postęp moralny, zwłaszcza w większe poszanowanie ludzkiej jednostki [...]”¹⁶.

O byciu poza domem – z wyboru czy z konieczności – dotąd i odtąd

Ostatnią grupą spośród psychologicznych kontekstów współczesności pozostaje wielowymiarowa i transdyscyplinarna – gdy chodzi o badania – problematyka bezdomności. Jest ona zagadnieniem samym w sobie złożonym, sięgającym do czynników osobowościowych, umysłowych, relacyjnych, zawodowych oraz zdolności do radzenia sobie z różnymi problemami, które mogą do bezdomności prowadzić¹⁷. Zazwyczaj bezdomność nie rozpoczyna się w jakimś konkretnym momencie, choć ma swój mechanizm spustowy, niemniej stopniowo kolejne etapy życia powoli prowadzą do: zmian w dotychczasowych sposobach funkcjonowania, rozpadu więzi międzyosobowych, wyczerpywania się zasobów

¹⁵ Por. klasyczne już opracowanie, które wciąż mogłoby „dawać do myślenia”, ale nie zawsze tak bywa – M. Foucault, *Historia szaleństwa w dobie klasycyzmu*, tłum. H. Kęszycka, wstęp M. Czerwiński, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1987.

¹⁶ Za: J. Filek, *Życie, etyka, inni. Scherza i eseje filozoficzno-etyczne*, Wydawnictwo Homini, Kraków 2010, s. 344.

¹⁷ Por. w związku z rozpoznaniem zasobów osobistych u kobiet w kryzysie bezdomności – M.A. Basińska, M. Janicka, A. Kruczek, *Znaczenie zasobów osobistych i postaw życiowych bezdomnych kobiet dla radzenia sobie ze stresem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2023.

i niemożliwości ich odbudowania, osłabienia prężności ego i adaptacyjnych sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych. Jest to rozbudowany proces, który jak gdyby stopniowo pozbawia człowieka zdolności odnajdywania się, rozumienia swojej sytuacji psychicznej, znajdowania rozwiązań w określonych warunkach i okolicznościach aż po przyzwolenie na pozostawanie poza dotychczasową wspólnotą (rodzinną bądź inną) i bez kontynuacji dotąd efektywnych sposobów funkcjonowania.

Badania Macieja Koraba ujawniają bardzo specyficzny aspekt z obszaru struktury osobowości i aktywności umysłowej. Określone cechy charakteru i formy aktywności umysłu mogą przyczyniać się wyraziście do pojawiającej się podatności na wybór lub skazywanie siebie na określony sposób istnienia. Na skróty można poprowadzić analizy i odpowiedzieć, że albo człowiek nie widzi dla siebie szans w określonej sytuacji, a które to szanse były dotąd dostępne, albo nie przeszkadza mu to, w jakich warunkach i w jaki sposób będzie odtąd funkcjonować. Nie bez przyczyny wskazuje się od strony pojęciowej i nazewnictwa zjawiska psychicznego, że są to osoby w kryzysie bezdomności. Kryzys odsłania ogromną modyfikację w segmencie funkcjonowania człowieka. Coś traci swoją dotychczasową pozycję znaczeniową dla sposobu życia, może pokazują się nowe elementy, nieobecne lub mgliście rysujące się, ale niekoniecznie ujawniają się sposoby poradzenia sobie z nowymi wyzwaniami, skutkujące porażką i niepowodzeniem. Bycie bezdomnym to również poczucie nieprzynależności bądź wyzucia z poprzedniej struktury społecznej, niekiedy, niestety, za sprawą swojej aktywności. Ale warto podkreślić, że nie zawsze jest to aktywność świadomie i intencjonalnie podejmowana, ponieważ być może jest ona skutkiem jakichś nieadaptacyjnych mechanizmów decydowania i działania.

O wyczerpywaniu się zasobów osoby jako pokłosiu zaangażowania zawodowego

Opracowanie *Wypalenie zawodowe u fizjoterapeutów*, autorstwa Joanny Franczyk-Glity, Jana Kępińskiego i Macieja Koraba, podejmuje znaczącą problematykę psychologiczną z punktu widzenia aktywności zawodowej człowieka. Coraz większa liczba rozważań teoretycznych i doniesień empirycznych ujawnia niepokojące dane dotyczące jakości życia człowieka w sferze jego zaangażowania zawodowego, zarówno w kontekście funkcjonowania profesjonalnego, jak i indywidualnego. Najnowsza edycja ICD-11 jako pierwsza w historii wymienia wypalenie zawodowe wśród zaburzeń, co może być podstawą do wdrożenia u osoby chorującej odpowiedniego i efektywnego oddziaływania terapeutycznego. Wypalenie zawodowe pozostaje złożonym zjawiskiem dotyczącym funkcjonowania człowieka w sferze osobistej i organizacyjnej. Autorzy podjęli bardzo udaną próbę rozświetlenia tej problematyki, analizując pracę fizjoterapeutów. Wyróżnili

przy tym kilka rodzajów obciążeń związanych z ich pracą: 1) fizyczne i energetyczne (będące efektem intensywnej pracy manualnej wymagającej stałego zaangażowania biomechanicznego); 2) emocjonalne (jako następstwo mierzenia się z bólem fizycznym, cierpieniem psychicznym i osłabieniem jakości życia pacjentów); 3) organizacyjne (wynikające ze sposobów funkcjonowania instytucji opieki zdrowotnej); 4) poznawcze (jako pokłosie wielozadaniowości – konieczności nieustannego analizowania informacji klinicznych, podejmowania decyzji i koordynowania wielu zadań jednocześnie); 5) społeczne i relacyjne (jako efekt codziennej współpracy z osobami zmagającymi się z nagłymi urazami lub długotrwałymi ograniczeniami funkcjonalnymi oraz wtórnej traumatyzacji, czyli reakcji stresowej pojawiającej się w kontekście doświadczenia traumatycznego pacjenta). Już ten krótki przegląd sfer funkcjonowania człowieka, w jakich dochodzi do wyczerpywania się zasobów osobowych, pozwala na podejmowanie działań o charakterze terapeutycznym i profilaktycznym, zmierzających ku osłabieniu następstw wypalenia zawodowego i jednoczesnej poprawy jakości życia we współczesnej kulturze zaangażowania zawodowego.

Podsumowując, można powiedzieć, że teksty zebrane pod hasłem psychologicznych aspektów współczesności próbują zmierzyć się z czterema obszarami spraw i zagadnień, jakie współcześnie mają znaczący udział w jakości życia człowieka i jego funkcjonowaniu indywidualnym i relacyjnym. Owe zjawiska analizowane w poszczególnych artykułach zostały poddane próbie ich wieloaspektowego opisanie, ukazania złożoności i nieoczywistości interpretacyjnej, jak również z propozycją pewnego szczegółowego dookreślenia z uwagi na pełniejszy ich obraz.

Współczesność tworzy coraz to nowsze wymiary, jakie pojawiają się w życiu wielu osób, dla których może to być ekscytujące wyzwanie związane z otwartością na odmienne od znanych doświadczenia, ale może być i ogromnym pogubieniem się, niepokojem, niejasnością i zagrożeniem. Nowe pojawia się na fundamencie dotychczasowego, nie oferując od razu bezbolesnego rozwiązania i odnalezienia się w nadchodzącym. Ponownie każdy z nas staje przed wyzwaniem, jak się odnieść do świata, który przemija i płynie ku innemu, który albo zaciekawia, albo zagraża, który i fascynuje, i przeraża. Współczesność nie udziela prostej odpowiedzi, do jakiej przyzwyczailiśmy się poniekąd: czy obrać „albo”, czy zgodzić się na „i”.

Bibliografia

Basińska M.A., Janicka M., Kruczek A., *Znaczenie zasobów osobistych i postaw życiowych bezdomnych kobiet dla radzenia sobie ze stresem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2023.

- Filek J., *Życie, etyka, inni. Scherza i eseje filozoficzno-etyczne*, Wydawnictwo Homini, Kraków 2010.
- Foucault M., *Historia szaleństwa w dobie klasycyzmu*, tłum. H. Kęszycka, wstęp M. Czerwiński, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1987.
- Gałdowa A., *Powszechność i wyjątek. Rozwój osobowości człowieka dorosłego*, Wydawnictwo Platan, Kraków 1992.
- Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, tłum. A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Giddens A., *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*, tłum. A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Hershfield H., *Twoje przyszłe ja. Już dziś uczyn swoją przyszłość lepszą*, tłum. M. Filipczuk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2024.
- Kubacka-Jasiecka D., *Współczesność – czas psychospołecznych kryzysów tożsamości. Perspektywy indywidualnej i środowiskowej interwencji kryzysowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2025.
- Majczyna M., *Internet jako prześwit do człowieka i świata. Rozważania wstępne*, [w:] *Moce i mroki Internetu*, red. D. Kubacka-Jasiecka, M. Majczyna, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2024, s. 21–37, <https://doi.org/10.48269/978-83-67491-45-7>.
- Markowski M.P., *Wojny nowoczesnych plemion. Spór o rzeczywistość w epoce populizmu*, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2019.
- May R., *O istocie człowieka. Szkice z psychologii egzystencjalnej*, tłum. M. Moryń, Z. Wiese, Dom Wydawniczy „Rebis”, Poznań 1995.
- Opoczyńska M., *Genealogie psychoterapii. Fragmenty dyskursu egzystencjalnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016.
- Poza zasadą powszechności. Próby idiograficzne*, red. M. Opoczyńska, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014.
- Przemiany seksualności w społeczeństwie współczesnym. Teoria i rzeczywistość*, red. Z. Lew-Starowicz, K. Waszyńska, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2012.
- Reale G., *Historia filozofii starożytnej*, t. 1: *Od początków do Sokratesa*, tłum. E.I. Zieliński, cytaty gr. tłum. M. Podbielski, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1994.
- Sobol M., Oleś P.K., *Orientacja temporalna carpe diem a poczucie satysfakcji z życia*, „Przegląd Psychologiczny” 2002, t. 45, nr 3, s. 331–346.
- Stewart J., Logan C., *Komunikowanie się werbalne*, [w:] *Mosty zamiast murów. O komunikowaniu się między ludźmi*, red. J. Stewart, tłum. J. Doktor, A. Kochańska, P. Kostyło, J. Kowalczevska, J. Rączaszek, J. Suchecki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 80–104.
- Węgrzecki A., *Zarys fenomenologii podmiotu*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1996.
- Wprowadzenie do psychologii egzystencjalnej*, red. M. Opoczyńska, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999.
- Yalom I.D., *Psychoterapia egzystencjalna*, tłum. A. Tanalska-Dulęba, Instytut Psychologii Zdrowia. Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 2008.